

Праця Володимира Мономаха "Повчання дітям" (1096) - це, насамперед, настанови державному діячеві, князеві, який повинен бути відповідальним, справедливим, мудрим, здатним до протистояння ворогам, утримання в покорі бояр і удільних князів. Володимир Мономах прагнув прищепити дітям християнську мораль, людяність, благочестивість, схильність до науки, стриманість. Суд і покарання повинні бути справедливими: "Ні правого, ні винуватого не вбивайте і не веліть убивати його. Якщо навіть заслуговуватиме смерті, і то не погубляйте жодного християнина". Мономах всіляко підкреслював, що володар має бути взірцем досконалості. Він закликав князів до примирення, подолання міжусобиць заради єдності Русі. На жаль до його закликів ніхто не звернув уваги, що потім привело до татаро-монгольської навали на Русь.

Важливе місце у розвитку державно-політичної думки у Київській Русі мало "Слово о полку Ігоревім" (XII ст.), у якому розвинена ідея необхідності політичного об'єднання руських земель і припинення міжусобної боротьби, про виникнення держави на ґрунті суспільного договору між князем і народом.

Під час перебування більшої частини українського народу під зверхністю Литви і Польщі (XIV-XVII ст.) «шляхетська демократія» орієнтувалася на «Руську правду» — свод юридичних законів Київської Русі, приписи якої діяли до середини XV ст. Князівські та королівські привілеї, які поширювалися на спольщену еліту, були закріплені в конституціях польського сейму, що діяв з 1446 р., у Судебнику Великого князя Казимира 1488 р., у Литовських статутах 1529 р., 1566 р., 1588 р., які разом із Саксонським зерцалом і деякими іншими джерелами німецького права були нормативною основою політико-правової системи і Великого князівства Литовського (до Люблінської унії 1569 р.), і Речі Посполитої, а у XVIII — на початку XIX ст. зумовили кодифікацію українського права.

Всі ці праці стали початком зародження юридичної науки вже на теренах незалежної України від Гетьманщини Богдана Хмельницького до 24 серпня 1991 року — сьогодення Незалежної Соборної України.

Тому вивчення цих документів має велике значення для розкриття моєї теми.

Поплавський Олег Олександрович,

кандидат історичних наук, доцент
Дніпровського державного
аграрно-економічного університету

Левін Олег Леонідович,

кандидат історичних наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
Університету внутрішніх справ

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ОСВІТНЬОЇ РЕФОРМИ

Однією з головних та актуальних проблем вищої освіти сьогодні виступає спроможність будь-якого закладу вищої освіти одночасно з високоякісною фаховою підготовкою надати студенту гуманітарну компоненту, яка формується гуманітарними, суспільствознавчими дисциплінами.

Як відомо, одним з ключових принципів освітньої реформи була проголошена автономія університетів. Автономія не означала перетворення вишів на закриті майданчики, самоізоляцію або отаманщину з боку їх адміністрації. Закон України «Про вищу освіту» встановлював партнерські відносини між суб'єктами освітнього процесу. Міністерство освіти і науки України встановлювало державні стандарти – бачення державою того, якого спеціаліста повинен випускати університет, скільки триває процес навчання, яким вимогам до компетентності у тієї чи іншої сфері він потрібен відповідати та ін. В свою чергу, університет сам визначав яким чином організувати освітній процес щоб досягти відповідальності рівня випускників державним стандартам, підвищити власну репутацію, стати затребуваним на ринку освітніх послуг в очах абітурієнтів та ін.

Теоретично ця схема повинна була задовольнити інтереси всіх учасників освітнього процесу. Але в умовах скорочення фінансування науки, відтоку талановитої молоді за кордон, зменшення кількості навантаження на викладачів і студентів, в умовах коли українські університети були змушені думати передусім про щорічне виживання, а не про розвиток, часто-густо автономія університету, на жаль, стала використовуватися різними структурами закладів вищої освіти для поширення утилітаристських, технократичних й інструменталістських поглядів на процес навчання, для яких властиве ігнорування важливості непрофільних, зокрема гуманітарних дисциплін. Саме на ці дисципліни було спрямовано зменшення кількості аудиторних часів. Саме гуманітарні дисципліни стали втрачати у вазі і престижі. Саме гуманітарні дослідження стали фінансуватися по залишковому принципу. Саме гуманітарні науки мають сьогодні самий низький відсоток дослідників з докторською ступеню.

Перетворення освіти в товар, яке домінує сьогодні в українських університетах призводить до того, що студенти обирають більш перспективні спеціальності ніж професії істориків, філологів, політологів, соціологів та ін. Якщо ця картина характерна для класичних університетів, то що казати про стан викладання гуманітарних дисциплін і відношення до них в профільних закладах вищої освіти. Користуючись ситуацією деякі викладачі технічних, природничо-математичних, спеціальних дисциплін стали наголошувати на тому, що час гуманітаристики пройшов, що потрібно нарощувати свої години за рахунок скорочення філософів і мовників, що кафедри гуманітарного профілю повинні читати студентам лише ті курси, які замовляють у них профільні випускаючі інститути, факультети і кафедри. Все частіше серед академічної спільноти можна почути думки про те, що студенти вже вивчали ті чи інші предмети гуманітарного блоку коли навчалися у середній школі, що немає сенсу, наприклад, повторювати в університеті курс історії України, а замінювати його, «заточувати» під профіль основних негуманітарних програм.

Але все це – хвороби росту. В цих непростих умовах для кожного університету з'являється простір для творчості, здатності відстоювати певні принципи у конструюванні свого бачення подальшого розвитку гуманітарної компоненти. Деякі вищі вирішують централізовано визначити вимоги до обов'язкового обсягу гуманітарних дисциплін по кожній спеціальності. Хтось йде шляхом визначення гуманітарного ядра, спільного для всіх своїх програм. А в деяких університетах буде запропонований міждисциплінарний підхід, який передбачає тенденцію створення блоків з гуманітарних і природничо-наукових дисциплін. У будь-якому випадку, доля цих дисциплін у кожному вищій буде вирішена у той спосіб, який обере академічна спільнота.

З огляду на зазначене розглянемо деякі шляхи вдосконалення гуманітарної підготовки студентів українських закладів вищої освіти. Нова гуманітарна парадигма освіти повинна формуватися на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду. Україна інтегрується у світове, у тому числі наукове, освітнє і технологічне співтовариство, тому декілька слів про зарубіжний досвід. По-перше, у західних університетах, на відміну від сучасних українських реалій, де ми маємо справу з «гуманітарними дисциплінами», «дисциплінами гуманітарно-українознавчого блоку», «націєцентричними предметами» та ін., існує чіткий розподіл на гуманітарні і суспільні науки. Перші вивчають людину у сфері її духовної, розумової, етичної, культурної і суспільної діяльності, другі відповідно суспільство та суспільні процеси у всіх, їх проявах. На Заході до кола суспільних наук відносять політологію, соціологію, інколи історію та деякі інші. Саме ці дисципліни можуть виступати складовою частиною блокування з природничо-науковими дисциплінами. Але, саме застосування термінології подібного розподілу, на нашу думку, є прерогативою виключно МОН України.

По-друге, дійсно, більша частина того, що наразі нашим студентам пропонують як гуманітарну складову у вищій школі, в багатьох західних країнах вчать у школі старшій. Тому університетські курси гуманітарних дисциплін на Заході – це не повторення шкільної програми. На жаль, зараз у багатьох українських університетах викладання цих курсів зводиться до дублювання школи, заучування загальнотеоретичних положень, до того ж, не завжди чітко сформульованих.

По-третє, західні університети вже довгий час застосовують принцип міждисциплінарної інтеграції гуманітарних і негуманітарних дисциплін в єдиний навчальний курс. Сьогодні істотно зростає необхідність посилення співпраці між викладачами гуманітарних і природничо-наукових дисциплін, яка полягає у проведенні спільних науково-методичних конференцій, проведенні спільних засідань кафедр, обговорення навчальних програм, лекцій, навчальних посібників, які дадуть змогу прискорити й полегшити зближення та взаємопроникнення галузей наук.

Одним з напрямків модернізації гуманітарної складової вищої освіти виступає зміна методики викладання дисциплін цього блоку. Сьогодні на перший план виступає повний світоглядний суверенітет і плюралізм думок в студентських аудиторіях, критичне ставлення до навчального матеріалу, здатність до самостійних висновків, вміння застосовувати теоретичні положення до реального життя.

Треба переглянути практично універсальний підхід в українських вишах, коли дисципліни гуманітарного блоку викладаються у першому семестрі на першому курсі навчання студента. Наприклад, студенти ближче до третього курсу часто відчують брак знань з історії, української та іноземної мови за професійним спрямуванням, філософії та ін. Такі питання повинні бути в центрі уваги академічної спільноти, вчених рад та науково-методичних рад закладів вищої освіти.

Серед можливих гуманітарно-просвітницьких заходів спрямованих на набуття нової якості гуманітарної освіти можна запропонувати систематичне проведення обміну студентів та викладачів серед закладів вищої освіти України, проведення на базі провідних українських університетів тематичних студентських фестивалів, створення необхідних умов для перекладу та публікацій наукових і педагогічних робіт авторитетних зарубіжних фахівців гуманітарного профілю, видання друкованої продукції гуманітарного змісту.

Отже, сьогодні гуманітарна підготовка в закладах вищої освіти потребує змін і реформування. Окреслена проблема є перспективною та потребує подальшого дослідження.

Бібліографічні посилання:

1. Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента. Наказ МОН України від 09.07.2009 р. №642. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ru.osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/4283/.
2. Закон України Про вищу освіту від 01.07.2015 №1556–VII. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Про визнання таким що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 09.07.2009 №642. Наказ МОН України від 25.11.2014 №1392. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/3236>.
4. Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін. Лист МОН України від 11.03.2015 №1/9-120. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/46343/.
5. Дівчата становлять 79% вступників на гуманітарні науки та мистецтво і лише 23% – на інженерні спеціальності, – Лілія Гриневич. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vns.org.ua/novyny/vstup/-10784>.
6. Шевчук Т.Є. Роль гуманітарної підготовки в технічному ВНЗ/ Т. Є. Шевчук //Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. – Миколаїв, 2016. – №1 (52). – С.70–76.
7. Михайличенко О.В. Класифікація наук та визначення поняття суспільно-політичних дисциплін/ О.В. Михайличенко //Теорія і методика навчання суспільних дисциплін: науково-педагогічний журнал. – Вип.1. – СумДПУ, 2011. – С. 4–14.

Суїма Ірина Павлівна,
кандидат філологічних наук,
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

ІННОВАЦІЇ В СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ТОЧКИ ЗОРУ ЗАКОНОДАВСТВА

Проблема виховання майбутніх фахівців із вищою освітою на сьогоднішній день набуває особливої актуальності. Метою суспільства в умовах модернізації освіти стає духовне вдосконалення особистості, на що акцентовано увагу в державних нормативних документах та актах. Зокрема, Закон України «Про вищу освіту» передбачає створення таких умов навчання та виховання, які б забезпечували «можливість інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи, що сприяє формуванню знаючої, вмілої та вихованої особистості» [5, с. 75].

В наш час з різними сферами нашого життя пов'язаний також процес впровадження інновацій. Різні інноваційні технології стали також і частиною системи вищої освіти. Саме тому,